

А. О. Покровська

orcid.org/0000-0002-7239-0760

доктор філософії,

асистент кафедри цивільного, господарського і фінансового права

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

І. І. Лобатенко

orcid.org/0009-0000-7304-5902

студентка III курсу

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ У СФЕРІ ІТ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Вступ. Правове регулювання договорів про надання послуг у сфері інформаційних технологій (ІТ) є одним із ключових викликів сучасної цивілістичної науки. Відсутність чіткого нормативного закріплення правової природи таких договорів створює правову невизначеність, що ускладнює виконання зобов'язань у цій сфері. З розвитком цифрової економіки та популяризацією віддаленої роботи потреба у договірному врегулюванні цих відносин лише зростає. У зв'язку з цим дослідження проблем кваліфікації договорів у сфері ІТ та їх нормативного забезпечення є важливим як у науковому, так і у практичному аспекті.

Метою цієї статті є дослідження правової природи договорів про надання послуг у сфері інформаційних технологій (ІТ) та розроблення пропозицій щодо удосконалення законодавства у досліджуваній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню правової природи договорів про надання послуг у сфері інформаційних технологій (ІТ) так чи інакше приділялася увага в наукових доробках вчених. Дослідженню проблематики класифікації цього різновиду договорів присвячена праця Ю. Є. Чирви, Д. І. Євстрата. Своєю чергою Трофименко С. М. досліджував договори у сфері ІТ в контексті трудових відносин, а Попович К. Г. – в частині їх правового регулювання. Проте більшість наукових праць присвячена інформаційним технологіям в цілому, що не дозволяє вирішити проблему належної кваліфікації та правового регулювання договорів про надання послуг у сфері ІТ.

Виклад основного матеріалу. Наукові дослідження свідчать про складність кваліфікації договорів у сфері ІТ. Зокрема, дослідники звертають увагу на їх змішаний характер, що поєднує елементи договору підряду, договору про надання послуг, ліцензійного договору та навіть трудових угод. Так, Мельничук М. О. зазначає, що в українській правовій системі відсутній спеціальний нормативний акт, який би регламентував договірні відносини у сфері ІТ, що призводить до їх кваліфікації на підставі загальних норм цивільного права (Мельничук, 2019, С. 169).

Проте, будучи не прилаштованими до сучасних вимог ІТ-бізнесу, такі норми можуть лише поверхово окреслювати його правову природу, не відображаючи дійсної сутності. Деякі дослідники наголошують, що значна частина договорів у цій сфері укладається на основі англійського чи американського права, оскільки українське законодавство не містить достатніх механізмів правового захисту (Попович, 2023, С. 157). У цьому контексті важливо уточнити, що йдеться про звернення до іноземного права для регулювання правовідносин саме в умовах відсутності спеціального правового регулювання всередині країни. У цьому випадку сторони, користуючись принципом свободи договору, передбаченим Цивільним кодексом України, можуть на засаді диспозитивності використовувати право іншої держави як регулятор своїх зобов'язальних відносин, якщо таке застосування не суперечитиме актам цивільно-

го законодавства України. Таке явище пояснюється прагненням учасників ІТ-сфери спиратися на більш усталені й деталізовані моделі регулювання, зокрема ті, що існують у правових системах англо-американської традиції, де подібні договори давно стали предметом правової уніфікації та судової практики.

Одна з основних проблем правового регулювання – відмежування договору про надання послуг у сфері ІТ від договору підяду. Відповідно до статті 837 ЦКУ, договір підяду передбачає виконання роботи з отриманням конкретного матеріального результату, тоді як договір про надання послуг за статтею 901 ЦКУ фокусується на процесі діяльності без гарантії кінцевого результату (Цивільний кодекс України, 2004). У сфері ІТ це розмежування не є однозначним: наприклад, розробка програмного забезпечення може бути кваліфікована як підряд, тоді як технічна підтримка, аудит або адміністрування серверів – як надання послуг. Саме тому на практиці такі договори є змішаними, часто містять елементи як підяду, так і надання послуг, що ускладнює їх правову кваліфікацію та розподіл відповідальності між сторонами.

Ще одним проблемним аспектом є питання щодо набуття прав інтелектуальної власності. Відповідно до статті 429 ЦК України, майнові права на створений об'єкт належать його творцеві (виконавцю), якщо інше не передбачено договором (Цивільний кодекс України, 2004). Проте це положення поширюється і на ті випадки, коли програмне забезпечення створюється на замовлення за договором підяду або договором про надання послуг, що характерно для ІТ-сфери. Помилковою є поширена думка, що у таких випадках майнові права автоматично переходять до замовника – насправді це можливо лише за умови укладення окремого договору про передачу виключних майнових прав. Особливої актуальності це питання набуває в умовах співпраці з виконавцями, які працюють як фізичні особи-підприємці або на підставі гіг-контрактів, що, на відміну від трудових договорів, не створюють підстав для визнання створеної комп'ютерної програми службовим твором. У такій ситуації, якщо сторони прямо не врегулювали у договорі порядок передачі прав, розробник зберігає всі майнові права на результат, і замовник ризикує залишитися без юридичного контролю над програмним продуктом. Для забезпечення правової визначеності та захисту інтересів замовника необхідне чітке та спеціальне договірне регулювання переходу виключних майнових прав інтелектуальної власності в результаті надання послуги в ІТ-сфері.

У міжнародній практиці для цього використовуються такі договірні конструкції, як *Work-for-Hire Agreement* (договір, за яким усі права одразу передаються замовнику) або *Software Development Agreement* (спеціальний договір на розробку ПЗ) (*Technology Sourcing Laws and Regulations USA, 2024–2025*). В Україні ж, з огляду на відсутність спеціального законодавства у сфері ІТ та домінування таких форм співпраці, як гіг-контракти або договори із фізичними особами-підприємцями, сторони змушені самостійно визначати у договорі умови передачі виключних майнових прав. Враховуючи, що такі договори не створюють трудових правовідносин і не дають підстав для визнання об'єкта службовим твором, лише чітке включення відповідного положення про передачу прав до договору забезпечує правову визначеність. Неврегулювання цих питань може призвести до того, що замовник фактично не набуває прав на створене програмне забезпечення, що, своєю чергою, здатне спричинити спори щодо належності йому майнових прав та обмежити комерційне використання розробленого продукту.

Окрім кваліфікаційних проблем, важливим є питання правового статусу виконавців. В Україні значна частина ІТ-спеціалістів працює як фізичні особи-підприємці, що дозволяє мінімізувати податкове навантаження. Однак така практика може створювати ризики, оскільки в окремих випадках фактичні обставини співпраці відповідають ознакам трудових відносин, що може суперечити чинному законодавству (Гудима-Підвербецька, Пацурківський, Никифорак, 2022, С. 98). У зв'язку з цим важливим кроком стало запровадження гіг-контрактів – особливої правової форми, яка врегульовує нестандартні трудові відносини в ІТ-секторі. Гіг-контракт поєднує ознаки як трудового, так і цивільно-правового договору, зберігаючи при цьому гнучкість для роботодавця та захищаючи основні права виконавця. Таким чином, гіг-контракт може стати ефективним механізмом легалізації співпраці в ІТ-сфері, знижуючи ризики перекваліфікації таких правовідносин у трудові.

Сучасна міжнародна практика свідчить про існування окремого та детального правового регулювання договорів у сфері ІТ. Так, у США діє принцип *contractual freedom*, який дійсно дозволяє сторонам самостійно визначати умови договорів, однак особливістю американського підходу є те, що у сфері ІТ сформувалися сталі договірні моделі, такі як *Software Development Agreement*, *Master Services Agreement*, *NDA*, *SLA* та інші, що комплексно врегульовують передачу прав інтелектуальної власності, відповідальність сторін, порядок взаємодії та припинення співпраці (*Technology Sourcing Laws and Regulations USA*, 2024–2025). У країнах ЄС застосовуються директиви, які встановлюють мінімальні вимоги до укладення та виконання цифрових контрактів, зокрема щодо захисту прав замовників і постачальників цифрового контенту та послуг (Мельничук, 2019, С. 170).

В Україні ж, попри наявність правового підґрунтя для цифрової взаємодії, зокрема Закону України «Про електронну комерцію» та Закону України «Про цифровий контент та цифрові послуги», ці акти регулюють переважно споживчі правовідносини та умови укладення електронних договорів у сфері онлайн-торгівлі або надання цифрових послуг. Натомість вони не охоплюють специфіку ІТ-договорів – зокрема розробки програмного забезпечення, передачі виключних майнових прав, технічного супроводу, зобов'язань щодо конфіденційності. У результаті відсутність цілісного нормативного підходу до регулювання таких договорів ускладнює правозастосування та створює прогалини, які потребують законодавчого вирішення.

З огляду на проведені дослідження, можна дійти висновку, що правове регулювання договорів у сфері ІТ в Україні потребує вдосконалення та адаптації до сучасних умов. По-перше, необхідно внести зміни до Цивільного кодексу України, які б чітко розмежовували договір надання послуг у сфері ІТ та договір підряду, або ж просто зробити його поіменованим у Кодексі чи спеціальному законі в силу того, що він має змішану правову природу, із закріпленням спеціальних умов щодо передачі прав інтелектуальної власності. По-друге, варто розглянути можливість створення окремого нормативного акту, який би регулював правовідносини у сфері цифрової економіки та встановлював правові гарантії для всіх учасників ринку.

Удосконалення правового регулювання договорів у сфері ІТ сприятиме розвитку цифрової економіки, підвищенню рівня правової визначеності та захисту інтересів усіх учасників договірних відносин. Створення чіткої нормативної бази дозволить уникнути правових колізій, сприятиме гармонізації українського законодавства із міжнародними стандартами та підвищить конкурентоспроможність вітчизняного ІТ-сектору на глобальному ринку. Крім того, забезпечення правового захисту як для замовників, так і для виконавців сприятиме прозорості договірних відносин та зменшенню кількості судових спорів. Враховуючи швидкий розвиток технологій та їх інтеграцію в усі сфери суспільного життя, державі необхідно здійснювати постійний моніторинг та адаптацію правового регулювання до сучасних викликів, що своєю чергою забезпечить ефективне функціонування ІТ-бізнесу в Україні.

Література

- Цивільний кодекс України: Закон України від 16. 01. 2003 р., № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.03.2025).
- Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р., № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> (дата звернення: 30.03.2025).
- Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10.08.2023 р., № 3321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення: 30.03.2025).
- Попович К.Г. Особливості правового регулювання окремих договірних конструкцій: правове регулювання договорів в ІТ-сфері. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 156-159.
- Мельничук М.О., Мельничук О.Ф., Пипяк М.І. Особливості договору про надання послуг (виконання робіт) у сфері інформатизації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 168-171.
- Договори у сфері надання послуг: навч.-метод. посібник / М.М. Гудима-Підвербецька, Ю.П. Пацурківський, В.М. Никифорак, М.М. Гудима. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 204 с.
- Technology Sourcing Laws and Regulations USA 2024-2025. International Comparative Legal Guides*, 2024. URL: <https://iclg.com/practice-areas/technology-sourcing-laws-and-regulations/usa>

References

- Tsyvilnyi Kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. (2003, January 16). (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].
- Pro elektronnu komertsiiu [Law of Ukraine On E-Commerce]. (2015, September 3). (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text> [in Ukrainian].
- Pro tsyfrovyyi kontent ta tsyfrovi posluhy [Law of Ukraine On Digital Content and Digital Services]. (2023, August 10). (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> [in Ukrainian].
- Popovych, C. H. (2023). Osoblyvosti pravovoho rehuliuвання окреmykh dohovirnykh konstrukttsii: pravove rehuliuвання dohovoriv v IT-sferi [Peculiarities of legal regulation of certain contractual constructions: legal regulation of contracts in the IT sphere]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo – Analytical and Comparative Jurisprudence*, 4, 156-159 [in Ukrainian].
- Melnychuk, M.O., Melnychuk, O.F., Pypiak, M.I. (2019). Osoblyvosti dohovoru pro nadання posluh (vykonання robot) u sferi informatyzatsii [Specifics of the contract on the provision of services (performance of works) in the field of informatization]. *Yurydychny naukovy elektronnyi zhurnal – Juridical scientific and electronic journal*, 6, 168-171 [in Ukrainian].
- Hudyma-Pidverbetska, M. M., Patsurkivskyi, Yu.P. P., Nykyforak, V.M., Hudyma, M. M. (2022). Dohovory u sferi nadання posluh: navch-metod. posibnyk [Service contracts]. Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha [in Ukrainian].
- Technology Sourcing Laws and Regulations USA 2024-2025 (2024). *International Comparative Legal Guides*, (2024) Retrieved from <https://iclg.com/practice-areas/technology-sourcing-laws-and-regulations/usa>

Анотація

Покровська А. О., Лобатенко І. І. Договір про надання послуг у сфері ІТ: проблеми кваліфікації та правового регулювання. – Стаття.

У статті досліджуються проблеми правового регулювання договорів про надання послуг у сфері інформаційних технологій (ІТ) в Україні. Авторами аналізуються труднощі кваліфікації таких договорів через їх змішаний характер, що поєднує елементи договорів підряду, надання послуг та ліцензійних угод. Особлива увага у статті приділяється розмежуванню договорів у сфері ІТ від інших видів договорів, питанням набуття прав інтелектуальної власності та правовому статусу виконавців. Відзначається, що у сфері ІТ відмежування договору про надання послуг від договору підряду не є однозначним, оскільки, наприклад, розробка програмного забезпечення може бути кваліфікована як підряд, тоді як технічна підтримка, аудит або адміністрування серверів – як надання послуг. Вагоме місце у дослідженні займає проблематика набуття прав інтелектуальної власності на створені об'єкти. Автори спростовують думку про автоматичний перехід майнових прав до замовника при створенні програмного забезпечення на замовлення, наголошуючи, що це можливо лише за умови укладення окремого договору про передачу виключних майнових прав.

У статті наголошується, що проблемою є недостатність спеціального нормативного регулювання у сфері ІТ-технологій в Україні, оскільки наявні законодавчі акти регулюють переважно споживчі правовідносини та умови укладення електронних договорів у сфері онлайн-торгівлі, але не охоплюють специфіку ІТ-договорів. Автори зазначають, що гіг-контракти є потенційним механізмом легалізації співпраці в ІТ-сфері, оскільки така форма поєднує ознаки як трудового, так і цивільно-правового договору, зберігаючи гнучкість для роботодавця та захищаючи основні права виконавця.

На основі проведеного дослідження встановлено нагальну необхідність удосконалення правового регулювання ІТ-договорів в Україні, зокрема шляхом внесення змін до Цивільного кодексу України, що сприятиме розвитку цифрової економіки, зміцненню рівня правової визначеності та захисту інтересів усіх учасників ринку, а також підвищить конкурентоспроможність вітчизняного ІТ-сектору на глобальному ринку.

Ключові слова: договірні відносини, цифрові послуги, інформаційні технології, договір про надання послуг, набуття прав інтелектуальної власності.

Summary

Pokrovskaya A. O., Lobatenko I. I. IT services contract: problems of qualification and legal regulation. – Article.

The article explores the problems of legal regulation of contracts for the provision of services in the field of information technology (IT) in Ukraine. The authors analyze the difficulties in qualifying such contracts due to their mixed nature, which combines elements of work contracts, service contracts, and license agreements. Special attention in the article is paid to differentiating IT contracts from other types of contracts, issues of in-

tellectual property rights acquisition, and the legal status of service providers. It is noted that in the IT sphere, distinguishing a service contract from a work contract is not straightforward, since, for example, software development can be qualified as work contracting, while technical support, auditing, or server administration can be classified as service provision. An important place in the research is occupied by the issue of acquiring intellectual property rights for created objects. The authors refute the notion that property rights automatically transfer to the customer when software is created on commission, emphasizing that this is only possible when a separate agreement on the transfer of exclusive property rights is concluded.

The article emphasizes that the problem is the lack of special regulatory framework in the field of IT technologies in Ukraine, as existing legislation primarily regulates consumer relations and conditions for concluding electronic contracts in the field of online commerce, but does not cover the specifics of IT contracts. The authors note that gig contracts are a potential mechanism for legalizing cooperation in the IT sphere, as this form combines features of both employment and civil law contracts, maintaining flexibility for the employer while protecting the basic rights of the contractor.

Based on the conducted research, an urgent need has been established to improve the legal regulation of IT contracts in Ukraine, particularly by amending the Civil Code of Ukraine, which will contribute to the development of the digital economy, strengthen the level of legal certainty and protection of interests of all market participants, and increase the competitiveness of the domestic IT sector in the global market.

Key words: contractual relations, digital services, information technologies, service contract, acquisition of intellectual property rights.